

Anica Vlašić-Anić (Zagreb, Hrvatska)

Aktualizacija Aleksandride Kafkinom strategijom paradoksa «odsutnosti»

Sažetak: Duhovna nepotrošivost tromilenijski-prototekstne značenjske zalihosti Aleksandride, Pseudo-Kalistenova romana (oko 300. g. n. e.) o Aleksandru III. Velikom (Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας), zavidnim je umjetničkim dosezima inkrustirana u Kafkinu minijaturu 'Novi advokat' ('Der neue Advokat', 1917.). U središtu autoričina komparativno-poetičkoga razmatranja njezina je avangardno-palimpsestna aktualizacija – narativno-suprematističkom strategijom kafkijanskih paradoksa neporecive «odsutnosti» (Derrida 1986) povijesno-legendarna lika Aleksandra Velikoga Makedonskoga [jer «Danas – to nitko ne može poreći – ne postoji nikakav Aleksandar Veliki» i «nitko, nitko nije kadar vojsku odvesti u Indiju» čija su «nedostižna» vrata «prenesena na sasvim drugo i mnogo više mjesto» (Kafka, 'Novi advokat']. Analitički pristup intertekstualnim razinama Kafkina teksta temelji se na: 1. Jagićevu izdanju (zapadno)ćirilickoga Roudničkoga rukopisa iz 1. pol. 16. st. (prijepis starijega rkp. s čakavsko-ikavskim jezičnim elementima) iz 1871. g. (Starine III, Zagreb: JAZU:); 2. jezično posuvremenjenu izdanju D. Pandeva (Ohrid 2001.) koje se «u potrazi za izgubljenim rukopisom makedonske Aleksandride» oslanja na rkp. Pripovetke o Aleksandru Velikom u staroj srpskoj književnosti iz 14/15. st., pisan csl. jezikom srpske redakcije (izdanje S. Novakovića; Glasnik srpskog učenog društva, knj. IX, 1878. g.).

Ključne riječi: Aleksandrida, Novi advokat, Franz Kafka, komparativna analiza, intertekstualnost

A. Влашич-Анич (Загреб, Хорватия)

Кафкианская нарративная стратегия парадоксов «отсутствия» как средство актуализации Александрии

Аннотация: В статье показано, как неисчерпаемый художественный потенциал «Истории Александра Великого» – греческого романа, написанного Псевдокаллистеносом, использует в своей прозаической миниатюре «Der neue Advokat» (1917) Ф. Кафка. В ходе сопоставительного анализа, опираясь на кафкианскую стратегию парадоксов несомненного «отсутствия», автор исследует интертекстуальные уровни текста Кафки и приходит к выводу, что в это произведение «инкрустированы» элементы Александрии. Анализ основывается на 1. (западно)кириллической

Роднической рукописи («Roudnički rukopis») первой половины XVI в.; 2. рукописи македонской Александрии, опубликованной в 2001 г. в Охриде под редакцией Д. Пандева (при подготовке издания была использована рукописная Повесть об Александре Великом на церковнославянском языке сербского извода (XIV–XV вв.).

Ключевые слова: «История Александра Великого», Франц Кафка, «Новый адвокат», сравнительный анализ, интертекстуальность

Anica Vlašić-Anić (Zagreb, Croatia)

Actualisation of the Aleksandria with Kafka's Strategy of Paradox "Absences"

Abstract: The article shows the inexhaustible artistic potential of "The Story of Alexander the Great", a Greek novel written by Pseudo-Callisthenes, F. Kafka used in his prose miniature "Der neue Advokat" (1917). In the course of the comparative analysis, basing on the Kafka's strategy – the paradox of the "absence", the author examines the interactive levels of the Kafka's text and comes to the conclusion that this work is "inlaid" with the elements of Alexandria. The analysis is based on: 1. (West) Cyrillic Roudnice Handwriting of the first half of the 16th century; 2. the manuscript of Macedonian Alexandria, published in Ohrid in 2001 under the editorship of D. Pandev. During the preparation this publication, the handwritten version of the story of Alexander the Great of the 16th century edition in the Church Slavonic language (in serbian variant) was used.

Key words: the story of Alexander the Great, Franz Kafka, "Der neue Advokat", comparative analysis, intertextuality

*Franz Kafka
Novi advokat*

Imamo novog advokata, dra Bucephalusa. Po svojoj vanjštini samo malo podsjeća na vrijeme kada je još bio konj od megdana Aleksandra Makedonskog. Tko je, međutim, upoznat s okolnostima, primijetit će neke stvari. Ali onomad vidjeh, štaviše, na vanjskim stepenicama nekog posve nedotupavnog sudskog poslužitelja utrka, gdje se divi advokatu, kada se ovaj, visoko dižući krake, uspinje stepenicu po stepenicu korakom koji je odzvanjao po mramoru. Pravobranilaštvo odobrava, uglavnom, prijem Bucephalusa. Sa začudnom uvidavnošću misle da se Bucephalus u današnjem društvenom poretku nalazi u teškom položaju i da zato, a i zbog svoje svjetskopoličke važnosti u svakom slučaju zaslužuje susretljivost. Danas – to nitko ne može poreći – ne postoji nikakav Aleksandar Veliki. Ubijati, doduše, umiju mnogi, a ne nedostaje ni vještine da na banketu preko stola kopljem pogodiš prijatelja; a mnogima je Makedonija odveć tijesna, tako da proklinju oca, Filipa – ali nitko, nitko nije kadar vojsku odvesti u Indiju. Već tada bijahu sva vrata Indije nedostižna, ali njihov je smjer bio zacrtan kraljevskim mačem. Danas su vrata Indije prenesena na sasvim drugo i mnogo više mjesto; nitko ne pokazuje u tom pravcu; mnogi drže mačeve, ali samo da njima vitlaju, a pogled se, koji ih želi slijediti, zbunjuje.

Možda je zato uistinu najbolje da se udubljuješ, kao što je to Bucephalus učinio, u zakonike. Slobodan, bez pritiska jahačevih krakova po slabinama, pri mirnoj svjetiljci, daleko od borbene buke Aleksandrove bitke, čita i okreće listove knjiga naših starostavnih.

(Kafka 1968: 113–114)

Wir haben einen neuen Advokaten, den Dr. Bucephalus. In seinem Äußern erinnert wenig an die Zeit, da er noch Streitroß Alexanders von Macedonien war. Wer allerdings mit den Umständen vertraut ist, bemerkt einiges. Doch sach ich letzthin auf der Freitreppe selbst einen ganz einfältigen Gerichtsdienner mit dem Fachblick des kleinen Stammgastes der Wettrennen den Advokaten bestaunen, als dieser, hoch die Schenkel hebend, mit auf dem Marmor aufklingendem Schritt von Stufe zu Stufe stieg.

Im allgemeinen billigt das Barreau die Aufnahme des Bucephalus. Mit erstaunlicher Einsicht sagt man sich, daß Bucephalus bei der heutigen Gesellschaftsordnung in einer schwierigen Lage ist und daß er deshalb, sowie auch wegen seiner weltgeschichtlichen Bedeutung, jedenfalls Entgegenkommen verdient. Heute – das kann niemand leugnen – gibt es keinen großen Alexander. Zu morden verstehen zwar manche; auch an der Geschicklichkeit, mit der Lanze über den Bankettisch hinweg den Freund zu treffen, fehlt es nicht; und vielen ist Macedonien zu eng, so daß sie Philipp, den Vater, verfluchen – aber niemand, niemand kann nach Indien führen. Schon damals waren Indiens Tore unerreichbar, aber ihre Richtung war durch das Königsschwert bezeichnet. Heute sind die Tore ganz anderswohin und weiter und höher vertragen; niemand zeigt die Richtung; viele halten Schwerter, aber nur, um mit ihnen zu fuchteln; und der Blick, der ihnen folgen will, verwirrt sich.

Vielleicht ist es deshalb wirklich das Beste, sich, wie es Bucephalus getan hat, in die Gesetzbücher zu versenken. Frei, unbedrückt die Seiten von den Lenden des Reiters, bei stiller Lampe, fern dem Getöse der Alexanderschlacht, liest und wendet er die Blätter unserer alten Bücher.

(Kafka 1999: 285–286)

В наших рядах объявился новый адвокат – д-р Буцефал. Мало что в его наружности напоминает время, когда он был боевым конем Александра Македонского. Однако люди сведущие кое-что и замечают. А недавно в парадном подъезде суда я даже видел, как простоватый служитель наметанным глазом скромного, но усердного завсегдага скачек с восхищением следил за адвокатом, когда тот, подрагивая ляжками, звенящим шагом поднимался по мраморной лестнице ступенька за ступенькой.

В общем коллегия адвокатов одобряет включение Буцефала в наше сословие. С редким пониманием люди говорят себе, что Буцефалу трудно при нынешних порядках и он уже хотя бы поэтому, не говоря о его всемирно-историческом значении, заслуживает участия. В наше время, согласитесь, нет Великого Александра. Убивать, правда, и у нас умеют; искусство пронзить копьём друга через банкетный стол тоже достаточно привилось; и многим тесно в Македонии, они проклинают Филиппа-отца, но никому, никому не дано повести нас в Индию. Уже и тогда ворота в Индию были недостижимы, но по крайней мере дорогу указывал царский меч. Ныне ворота перенесены в другое место – дальше и выше, – но никто не укажет вам дороги; меч вы увидите в руках у многих, но они только размахивают им, и взгляд, готовый устремиться следом, теряется и никнет.

Поэтому всего разумнее поступить, как Буцефал, – погрузиться в книги законов. Сам себе господин, свободный от шенкелей властительного всадника, он при тихом свете лампы, далеко от гула Александровых боев, читает и перелистывает страницы наших древних фолиантов.

(Кафка 2003: 123–124)

Перевод Р. Гальпериной

Tromilenijski-prototekstna smisaono-značenjska zalihost *Aleksandride*¹, Pseudo-Kalistenova romana o Aleksandru III. Velikom Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας, nastaloga oko 300. g.n.e.² – zavidnim je umjetničkim dosezima inkrustirana u proznu minijaturu «ironijskog mitskog pisca» (Frye 2000: 158) XX. stoljeća Franza Kafke *Der neue Advokat*³ / *Новый адвокат* / *Novi advokat* (Vlašić-Anić 2010).

Jedna od najmarkantnijih osebnosti ovoga ‘harmsovsko-dadaističkoga’ «avangardnog palimpsesta»⁴ kompleksna je intertekstualna, «nadržumno apsurdna» (Друскин 1985) aktualizacija *Aleksandride*. Osvještava se multiperspektivno refleksivnim, de/mitologizirajućim ‘procesuiranjem’ do apsurdna «novog advokata, dra Bucephalusa»⁵ – čudesna *vologlava Bukefala* (grč. Βουκεφάλος, *volovska glava*; lat. *Bucephalus*) koji svojom vanjštinom «samo malo podsjeća na vrijeme kada je još bio konj od megdana Aleksandra Makedonskog».

Visoku razinu suptilne umjetničke virtuoznosti dosiže napose i kao aktualizacija mitski legendarne, prototekstne «konstante prisutnosti»⁶ Aleksandra Velikoga Makedonskoga u tromilenijskim kulturno-povijesnim i umjetničkim krugovima Europe, Azije, Bliskog i Dalekog Istoka. (Samo)Osvještava se «narativno-suprematističkom»⁷ strategijom de/konstruktivnog p(r)okazivanja «zrakizma paradoksa»⁸ Aleksandrove ironijsko-mitske «odsutnosti» (Derrida 1986).

Kao *sveprisutnost* Aleksandrove *odsutnosti* ‘procesuirana’ je *gotovo* već samo jedinom jedinom konstatacijom o njezinoj ‘neporecivosti’ u ovome ‘*als ob*’ / ‘*kao da*’ «jednostavnom obliku» (Jolles 1978) Kafki(ja)n(skog)a, paraboličnoga *Razmatranja*⁹: «Danas – to nitko ne može poreći – ne postoji nikakav Aleksandar Veliki»*. To je ‘neporecivost’ koja, na prepoznatljivoj avangardno-palimpsestnoj ‘*pozadini*’ – na ‘*fonu*’ (ruski formalisti!) prototekstne (pseudo /para /anti)citatnosti njegova mitski-legendarna, fiktionalno-egzistencijalna habitusa iz *Aleksandride* – implozivno-kontemplativno generira svijest o «odsutnosti» (Derrida 1986):

¹ Ovaj je tekst znatno proširena verzija našega izlaganja «Актуализация Александриды при помощи стратегии парадоксов «отсутствия» (Влашич-Анич 2014) održanoga 20. veljače 2014. g. u Ruskom centru za znanost i kulturu u Rimu (Российский центр науки и культуры, Piazza Benedetto Cairoli, 6). Riječ je o sudjelovanju na Međunarodnom znanstvenom seminaru (idejne začetnice i vodeće organizatorice) Natal’je Zapol’ske «Четвертые Римские Кирилло-Мефодиевские чтения» (Рим, Бари, 17–22 фебруара 2014 г. Организаторы: Институт славяноведения РАН, Московский государственный университет им. М. В. Ломоносова, Университет г. Бари, при поддержке Российского центра науки и культуры в Риме). Усп.: Четвертые Римские Кирилло-Мефодиевские чтения. Программа. <https://inslav.ru/conference/17-22-fevralya-2014-g-chetvertye-rimskie-kirillo-mefodievskie-chteniya> (Posjet: 30.6.2019.); <http://slaviachristiana.ru/proj-cyrreadings4.html> (Posjet: 30.6.2019.).

² Усп. npr. izdanja: RJ (Jagić 1871); AP (Pandev i Martinoski 2001); HA (Hercigonja i Dürrigl 2017).

³ Originalni tekst *Der neue Advokat* (Kafka 1999: 285–286) prvi je puta objavljen u časopisu *Marsyas*. 1. Jg., H. 1 (Juli / August 1917), S. 81. (Hermes 1999: 562).

⁴ Усп. *Harmsova «bitka sa smislovima» i dadaistički «avangardni palimpsest»* (Vlašić-Anić 1997: 223–228). O avangardnoj palimpsestnosti Kafkinih proznih minijatura usp.: Vlašić-Anić 2006, 2010.

⁵ Zvezdicama nakon navodnika (ovdje i dalje) označavamo citate iz hrvatskoga prijevoda Kafkina teksta (Kafka 1968: 113–114).

⁶ Усп. J. Derrida, *De la grammatologie*, str. 23/12/ – cit. po Culler 1991: 79–80.

⁷ O značenjskom opsegu pojma *narativni suprematizam* usp. Vlašić-Anić 2005, 2006; Влашич-Анич 2005, 2005a; Vlašić-Anić 2006.

⁸ Intertekstualna asocijativna zrcaljenja stalnih, neizbježivih i nerazrješivih proturječja koja su za Kafku bila i «istinski modus egzistencije» (Žmegač 1986), označavamo ikoničnim pojmom Larionovljeva «zrakizma». Усп.: «Zrakizam» («lučizam») Mihaila Larionova: *Ulične svjetiljke*, platno, 1910, Galerija Beyeler, Basel. Kolor. (Flaker 1984: 90).

⁹ Za opće terminološko određenje Kafkinih proznih minijatura odlučujemo se prema po/etički znakovitu naslovu njegove prve, 1913. g. objavljene zbirke nepripovjednih *Razmatranja* / *Die Betrachtung*.

1. autentične, znamenite povijesne ličnosti makedonskoga kralja (Pella, 20. srpnja 356. pr. n. e. – Babilon, 13. VI. 323. pr. n. e.) i Aristotelova učenika, sina Filipa II. i kćeri epirskoga kralja Olimpijade (HE/1: 134–135);

2. jednoga od najuspješnijih vojskovođa u povijesti koji je, neporažen u borbi¹, u dobi od samo trideset godina – osvojivši Ahemenidsko carstvo (334. pr. n. e.), Malu Aziju i Prvo Perzijsko carstvo (svrgnuvši Darija III.)², te napavši Indiju (326. pr. n. e.) – stvorio jedno od najvećih carstava antičkog svijeta, rasprostranjenoga od Grčke do Egipta i sjeverozapada drevne Indije (do rijeke Ind);

3. «Aleksandra Makedonca, sina Filipova» (BIBLIJA 1994: 426), čija je prisutnost ovozemaljski vremenite ‘odsutnosti’ registrirana u 1Mak 1,1–7:

Aleksandar i njegovi nasljednici

¹Aleksandar Makedonac, sin Filipov – tada već gospodar Grčke – provali iz zemlje Kitima i potuče Darija, kralja perzijskog i medijskog, i zakralji se namjesto njega. ²Povede mnoge ratove, zauze tvrđave i poubija kraljeve zemlje. ³Dopro je do nakraj svijeta i poplijenio mnoge narode. Sva zemlja pred njim umuknu, a srce se njegovo uznese i uzoholi. ⁴Sakupi silnu vojsku, podloži svojoj vlasti kraljeve, narode i vladare da mu plaćaju danak. ⁵Konačno pade u postelju i uvidje da mu je umrijeti. ⁶Sazva svoje službenike, odličnike koji su s njim rasli od mladosti, i još za života razdijeli im svoje kraljevstvo. ⁷Tako, pošto je kraljevao dvanaest godina, Aleksandar umrije. 1Mak 1,1–7 (Biblija 1994: 426);

4. legendarna epskoga junaka, gotovo mitski transferirana u tradirano obilje «sustava značenja i smislova» (Peleš 1979) Pseudo-Kalistenove *Aleksandride*.

Iako je kao «spis *O Aleksandrovim djelima (Aleksándru prákseis)*, iskićena povijest o Aleksandrovu životu» (Salopek 1977: 170), *Aleksandrida* nastala nakon smrti grčkog povjesničara, Aristotelova nećaka i učenika Kalistena (*Καλλισθένης, Kallisthénēs*; Olint, oko 360. pr. Kr. – ?, 327. pr. Kr.) – njezino je autorstvo «pogrešno pripisivano» (HE/1: 136) upravo njemu. Poznato je da je Aleksandar ovog autora *Helenske povijesti (Ἑλληνικά, Hellēniká)* u razdoblju od 387. prije n.e., doista poveo sa sobom da bi opisao «njegova djela, ali je kasnije okrivljen za izdajstvo i bačen u tamnicu, gdje je i umro» (Salopek 1977: 170). Paradoks ‘pseudo-autorstva’ *Aleksandride*, povijesnog romana *Život Aleksandra Makedonskoga (Βίος Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνοϋ)*, istaknut je i u naslovu njezina prvoga kritičkog izdanja: «*Arriani Anabasis et indica – Reliqua Arriani etc. – Pseudo-Callisthenis Historiam fabulosam ex tribus codicibus nunc primum edidit* Carolus Müller, Parisiis 1845.» (Jagić 1871: 204, isticanje: A.V.A.). Utemeljeno je na grčkim izvorima za koje je «pouzdanu utvrđeno da su tekstovi postojali u II. st. pr. Kr., ali su najstarije očuvane redakcije iz III. st.» (HE/1: 136).

Moćnu intertekstualno-asocijativnu, inverzivnu disperziju Kafkina modusa «izokrenuta pisma» (Adorno 1985: 121) u oblikovanju paraboličko-logičke uvjerljivosti u istinitost tvrdnje o ‘prisutnosti neporecive, potpune odsutnosti’ Aleksandrove pojave i postojanja – dodatno pojačava prototekstno-aluzivna, «citatno-polemična» (Oraić-Tolić 1990) bujnost rečenična niza u slijedu: «Ubijati, doduše, umiju mnogi, a ne nedostaje ni vještine da na banketu preko stola kopljem pogodiš prijatelja; a mnogima je Makedonija odveć tijesna, tako da proklinju oca, Filipa – ali nitko, nitko nije kadar vojsku odvesti u Indiju»*. Međutim, kao da, istodobno, neočekivano budi, sugestivno priziva i paradoksalno vitalizira i pri-

¹ Usp. Likovni prilog (dalje: LP): *Aleksandar vo boj* (Martinovski 2001: 28, 98).

² Usp. LP: Opposite: «The True Story of Good King Alexander». End of the 13th century, 232 x 175 mm, 86 ff., Gothic bookscript (textualis) in two columns. Brussels, BRA, MS 11040. This manuscript was made in area today in Belgium. The miniature on the page reproduced depicts the battle between Alexander the Great and Darius. (Bologna 1988: 118–119).

sutnost – ne samo *Aleksandride* kao prototekstne *pozadine* na kojoj se ocrtava posvudašnja i neporeciva ‘*prisutnost*’ *pojave i postojanja* Aleksandra Velikoga Makedonskoga – već i *prisutnost* neugasive, žive žudnje, ne samo povijesnoga euro-azijskoga, već i suvremena čitateljskog auditorija za ovim junakom i njegovim nedostiživim osvajačkim podvizima. Neodvojiva od kritičko-ironične, paradoksalne «izokrenutosti» (Adorno 1985: 121) u iščekujuće iluzija o vlastitom, nedostojno neherojskom ‘danas’ sa stigmom besciljna ‘vitlanja mačevima’ – «mnogi drže mačeve, ali samo da njima vitlaju»* – nezaustavljivo oživljava dubinsku vertikalu povijesti nostalgije i literarnih sjećanja na ovog junaka čija uzorna, zadržljiva «gorostasna veličina bacaše sjenu ličnosti i djela svojih daleko iza sebe, izvan granica staroga grčko-rimskoga svijeta» (Jagić 1871: 203).

Ponajprije – na opise impresivnih detalja Aleksandrovih ratovanja pobjedničkim mačem koji se pripisuju njegovim vojskovođama Ptolomeju, Soteru i Aristobulu; ali i na niz kasnijih *obrada* i *prijevoda* Pseudo-Kalistenove *Aleksandride* koje život Aleksandrov preobražavaju u neodoljivo privlačnu, čudesno-fantastičnu junačko-ratničku legendu koja se «na momente doima kao kakva istočnjačka bajka» (Salopek 1977: 170).

U nizu avangardno-palimpsestnih literarnih prisjećanja na ovaj «најмакедонскиот, најхристијанизираниот, највоенореторичкиот роман на средновековната цивилизација, и светска и западноевропска и византиска, и во тој контекст, македонска»¹ – izranjaju nezaobilazni, najstariji sačuvani zapadni i istočni prijevodi *Aleksandride*. To su: latinski *Julii Valerii res gestae Alex. Mac. Translatae ex Aesopo graeco*², te iz V. st. armenski *Padmuthium Acheksandri Maketonazwui* (1. izdanje: Mleci 1842.) i sirijski (Jagić 1871: 204).

Slijede njezine brojne obrade obilježene heleniziranim, ali i židovsko-kršćanskim tendencijama, od kojih je samo u zapadnoeuropskoj srednjovjekovnoj tradiciji od 14. do 20. st. – u približno 350 rukopisa europskih bibliotечnih fondova sačuvano «više od 70 preradbi na 30-tak jezika nastalih do 16. st.» (HE/1: 136). Utemeljene na *novom latinskom prijevodu* s grčkoga iz 10. st., *Historia de proeliis* Archipresbytera Lea koji ga je donio iz Carigrada 942. g. – ove su obrade i preradbe generirale nepresušnu čežnju za «pričom o legendarnom junaku bajoslovnog Istoka» (Hosu 1977: 369).

Prema latinskome prijevodu *Aleksandride* Albéric de Pisançon (Besançonski) priređuje *francuski prijevod*, sačuvan «tek u odlomku od 105 osmeraca», gdje Aleksandar «nije više samo silovit ratnik», već «savršen vitez koji odgovara idealu trubadurske lirike» (Vinja 1982: 23). Albéricovo djelo inspiriralo je i «deseterački Aleksandar», nastao u «oblasti Poitou negdje oko 1160» (*ibid.*). Cjelovitu verziju *Aleksandride* iz XII. stoljeća – *Veliki roman o Aleksandru* (*Grand Roman d'Alexandre*) u kojemu je «blještavilo i fantastičnost orijentalnog svijeta» oblikovano u stihovima dvanesteracima, metru koji će «baš po ovom romanu dobiti ime *aleksandrinac*», dovršio je posljednji u nizu njegovih sastavljača, «klerik iz Châteauduna LAMBERT LE TORT» (Vinja 1982: 23).

U XII. stoljeću, pop Lambrecht prema francuskome oblikuje *njemački prijevod*³, a Gautier de Chatillon (*Gautier de Lille, Gualterus ab Insulis*, oko 1135. – oko 1200), čuveni

¹ Затоа што: «во него како во ниеден друг средновековен текст се возвеличува името Македонија и Македонци», «во себе ги вплотува духовните вредности на христијанското учење... вплотувајќи ги во световни ситуации», «е исполнет со средновековна воена реторика» (Pandev 2001: 5).

² Prvo izdanje: Angelo Mai, Milano 1817., zajedno s djelom nepoznata autora *Itinerarium Alexandri*, koje je Letronnes 1818. g. datirao između 340. – 345. g., a Zacher mu kao predložak identificirao Valerijev prijevod (Jagić 1871: 204).

³ «Najnovije izdanje Heinr. Weismann Alexander. *Gedicht des zwölften Jahrhunderts vom Pfaffen Lambrecht*. Urtext und Uebersetzung nebst geschichtlichen und sprachlichen Erläuterungen, so wie der vollständigen Uebersetzung des Pseudo-Kallisthenes und umfassenden Auszügen aus den lateinischen, französischen, persischen und türkischen Alexanderliedern. Frankfurt a. M. 1850.» (Jagić 1871: 205).

upravitelj katedralne škole u Châtillonu – grandiozni *latinski epski spjev Aleksandride* (*Alexandreis* iz 1178.–1182.) u stihovima¹ «u 10 knjiga (5406 heksametara)» koja je «čak bila djelomično potisnula Vergilijevu *Eneidu* iz školske lektire.» (Hosu 1977: 379–380). Oblikovana prema «kasnoantičkom romanu o Aleksandru Julija Valerija iz 5. st. n. e.» (Vratović 1977: 279) te proznoj mješavini povijesti i novelistike *Povijest Aleksandra Velikoga* (*Historiae Alexandri Magni*) rimskoga pisca Quintusa Curtiusa Rufusa (oko 70. n.e.) – Gautiereova *Aleksandrida* osiguravala je «zabavnu lektiru romaneskno oblikovanu, uz mnogo čudnovatih i fantastičnih događaja, vješto isprepletenih, prožetih emfatičko-čuvstvenim stilom i jezikom koji nastoji očuvati težnju za klasičnošću» (Vratović 1977: 279).

Na temelju je Gautierove «spjevana češka Alesandrida» (Jagić 1871: 205), djelo «visokog stila» prilagođeno ukusu srednjovjekovne plemićke publike, «najstariji sačuvani češki svjetovni ep» sastavljen od «oko 9000 stihova organiziranih u rimovane distihe – osmerce» (Karpatský 1975: 10–11).

Ruski prijevod *Aleksandride* iz XI.–XII., kao i njezina nova redakcija iz XIII. stoljeća, uz «Flavijevu *Povijest Judejskoga rata* i prijevod bizantske poeme *Devgenijevi podvizi* (*Devgénievo dejánie*)» ubraja se u djela koja su «bezuovjetno utjecala na originalnu rusku književnost» (Mulić 1975: 247). Do pojave autentičnoga putopisa-svjedočanstva o 6-godišnjem boravku u Indiji (1466.–1472.) tverskoga trgovca Afanasija Nikitina *Putovanje za tri mora* (*Hoženie za tri morja*) – o ovoj dalekoj egzotičnoj zemlji ruski su čitatelji «mogli biti obaviješteni samo iz fantastične prijevodne *Pripovijesti o Indijskom carstvu* ili iz *Aleksandride*» (*op. cit.*, 256).

Asocijativni niz, uspostavljen citiranim izričajima Kafkina *Novog advokata*, kao da je, istodobno, u nekoj neodgodivoj nostalgiji, paradoksalno osjenjen sve izrazitijom jasnoćom *prisutnosti* kraljevski veličanstvenih biografskih koordinata Aleksandra Velikoga – iznimno mudra kralja nad kraljevima, junaka nad junacima, osvajača dalekih, neznanih svjetova. Za komparaciju s rimskim imperatorom Cezarom u *Usporednim životopisima* (*Bíoi parállēloi*, lat. *Vitae parallelae*) rimskih i grčkih znamenitih povijesnih ličnosti – odabire ih Plutarh (*Plútarkhos*) iz Heroneje u Beotiji (46. do nakon 120. n.e.), jedan od «najpopularnijih i najplodnijih pisaca, ne samo helenizma, nego čitave antičke književnosti» (Salopek 1977: 179).

U orijentalnoj verziji *Aleksandride* snažno nadahnjuju² «poduhvate brojnih arapskih i nearapskih kraljeva-ratnika zvanih Zulkarnejn», od kojih se u 18. suri «o špilji» u Kur'anu pojavljuje «Dhul-Quarnayn (“dvorogi”), inače Aleksandar Veliki»³ (Norris 1982: 115). Inspirativne su i za arapsku priču o gradu ili tornju od mjedi i bakra (9. st.), gdje Dhul-Quarnayn postaje Musa Ibn Nosair, arapski osvajač Španjolske⁴. Posredstvom nekih preuzetih epizoda iz *Aleksandride* ugrađene su i u sastav legendarna *tibetskoga epa* (npr. u verziji iz pokrajine Kham) o životu i pustolovinama Ge-sara (možda izvedenica od: *Cesar*), kralja Linga – junaka, omiljena i među Mandžurcima u Kini, kao i narodima Srednje Azije (Skorupski 1982: 57). I junak češke *Aleksandride* «dobiva karakteristike koje se smatraju uzorom za češkog vladara» (Karpatský 1975: 10–11).

¹ Jagić (1871: 205) spominje izdanje iz 1863. g.: *Ph. Gualtheri Alexandreis* ed. Muedner Lips.

² Usp. LP: *Na ovome «mongolskom» crtežu Il-Khanid iz 14. stoljeća, Iskandar (Aleksandar) je prikazan kako proširuje svoje carstvo prema sjevernim pokrajinama neprestano obavijen maglom sa Kavkaza na putu prema Gogu i Magogu* (Norris 1982: 115).

³ Usp. LP: «U tom prizoru iz Nizamijeva rukopisa (1529–1530) Aleksandar stiže na izvor vode života. Al-Khidr stoji pokraj izvora» (Norris 1982: 116).

⁴ Usp. LP: «Grad od mjedi je osvojila Aleksandrova vojska. Njegovi građani su zarobljeni. Prizor je preuzet iz “Istočnjačke bajke o Aleksandru”. U kasnijoj arapskoj pripovijesti grad osvaja arapski zapovjednik Musa Ibn Nosair» (Norris 1982: 117).

Intertekstualna aluzivnost Kafkinih razmatranja u *Novom advokatu* kao da je, ironijsko-mitski implozivno, osjenjena i šokom osviještene nemoći pred ne/mogućnošću, ne samo pojave i postojanja ličnosti, koja bi se približila dosegnutom dostojanstvu Aleksandrove *povijesne prisutnosti*, već i pri/vidno trajne, nemogućnosti suvremena poimanja mitskih razmjera njegove veličine. Veličine – Aleksandrova kraljevsko-ratničkoga viteštva, ali i mudrosti – koju, npr. apostrofira i slavi i *Iskender-nāma* (*Aleksandrida*) perzijskoga pjesnika Nizāmīja (1141.–1209.), peti roman u stihu iz petoknjižja nazvanoga «*Hamsa* (Petorka) ili persijski *Pang gang* (Pet trezora)»¹. Jedan rukopis *Hamse* iz 15. st., nastao u Heratu, krasi i minijatura *Aleksandra sa sedam mudraca*, na kojoj Platon, Aristotel, Hipokrat, Tales, Hermes Trismegist, Apolonije i Porfirije – izlažu redom svoja poimanja postanka svijeta².

U uvodu prve turske prerade ovoga Nizamijeva djela u 2000 distiha i ujedno prve turske stihovane kronike *Iskender-nāme*, pjesnik Ahmedî (1334.–1413.) daje i pregled povijesti Male Azije (napose osmanskih kneževina) s najstarijim turskim zapisom o bitci na Kosovu (Đukanović 1982.a: 199). Zanosnom povijesnom stigmom mitski legendarne «*junačke hrabrosti*» Aleksandra Velikoga Makedonskoga, inkrustiranom u dostojanstvu imen(ovanj)a Skenderbeg, počašćen je i epirski knez Kastriotić. O tome svjedoči npr. i djelo humanista Marinusa Barletiusa (*Barlezio*, pol. 15. st. – 1526.) nastalo u 15. st., koje je nakon izlaska iz tiska 1537. g. «prevedeno na njemački, francuski, talijanski i portugalski jezik»: *Život i sjajna djela Jurja Kastriotića, kneza epirskoga, kojega su zbog junačke hrabrosti Turci nazvali Skenderbeg, tj. Aleksandar Veliki (Vita et res praeclare gestae Georgii Castrioti, Epirotaurum principis, qui propter heroicam virtutem suam a Turcis Scanderbeg, id est Alexander Magnus, cognominatus est)* (Mardešić 1977: 434).

Fascinaciji blistavilom Aleksandrove kraljevske iznimnosti ne odolijeva npr. ni autor prvoga malajskoga povijesnog djela *Priča o Malajcima (Sejarah Melayu)* s poč. 17. st. Tun Muhammad, ministar na dvoru u Jehoru: u ovoj njegovoj fantastičnoj legendi «porijeklo se lokalnih kraljeva povlači čak od Aleksandra Velikog!» (Iveković 1982: 433).

Baš kao i u našem ranijem po/etičko analitičkom pristupu Kafkinom *Novom advokatu* (Vlašić-Anić 2010) – i ovaj put (para)citatno izabiremo *južnoeuropsku verziju prijevodne kompilacije grčkih (posredstvom bizanjskih) izvora Pseudo-Kalistenaa*³ u Jagićevu izdanju (dalje: RJ; Jagić 1871). To je osebujna romaneskna obrada iz 14. st., iznimno popularna među južnim Slavenima, Grcima i Rumunjima, koja se u 15. st. kao «*Srpska Aleksandrija*» širi i Rusijom (uz ruski prijevod s grčkoga još iz 12. st.). Ova redakcija, značajna i za hrvatsku *Aleksandridu*⁴, nastankom je povezana s lokalitetom «na potezu između Crne Gore i Pelješca» gdje je «u govoru bilo ikavskog elementa», «vladao katolicizam» i «politički bilo srpsko državno područje» (Štefanić 1969: 320). Štefanić pretpostavlja i mogućnost njezine čakavsko-glagoljske matice, s obzirom da se «u Zadru u jednom inventaru g. 1389. spominje knjiga o Aleksandru “in littera sclava”» (*ibid.*). Takvu mogućnost potvrđuju: bosanskoćirilički *Roudnički rukopis* iz 1. pol.

¹ *Iskender-nāma* u sastav *Hamse* ulazi s još 4 «mesnevijske»: 1. *Mahzanu 'l-asrār* (*Riznica tajni*); 2. *Husraw u Širīn* (*Husrev i Širina*); 3. *Laylā u Maġnūn* (*Lejla i Medžnun*) i 4. *Haft paykar* (*Sedam ljepotica*) – usp. Đukanović 1982: 164.

² Usp. LP u Đukanović 1982: 164.

³ U *Pogovoru* fototipskom izdanju *Sofijske ilustrovane Aleksandride* iz 15. st., čiji se autograf u sastavu Zbornika pod sign. 771 (381) čuva u Rukopisnom odjelu Narodne biblioteke «Kiril i Metodij» u Sofiji – spominju se dvije redakcije: «jedna ranija, bugarska (X–XI. v.), i jedna kasnija, srpska (kraj XIII i početak XIV v.)» (1987: 21).

⁴ *Hrvatska Aleksandrida: kasni odjek jednoga srednjovjekovnog romana*. 2017. Priredili Edu Hrvatska *Aleksandrida: kasni odjek jednoga srednjovjekovnog romana*. 2017. Priredili Eduard Hercigonja, Marija Ana Dürrigl. Biblioteka Hrvatska jezična baština. Novi niz; knj. 3. Zagreb: Matica hrvatska.

XVI. st., prijepis starijega rukopisa s čakavsko-ikavskim jezičnim elementima¹; kajkavsko-latinički *Derečkajev rukopis* iz 1621. g., prepisan s čakavskoga predloška, možda glagoljskoga, iz biblioteke Nikole Zrinjskoga (Štefanić 1969: 320); ali i «*porodično prezime Bucifal*» u vinodolskoj ispravi iz 1422. g. u kojoj «Žvan, sin Mateja Bucifala, mienja se za vinograd sa samostanom sv. Marije u Crikvenici» (Kukuljević 1863: 51).

Neka paralelna mjesta i ovaj put pratimo i u novijemu, jezično posuvremenjenu, izdanju makedonske *Aleksandride* (Ohrid 2001) pod redakcijom D. Pandeva (dalje: AP). U njemu se, «во потрага по изгубениот ракопис на македонската Александрида», jezično približavanje suvremenom makedonskom jeziku «надоврзува на ракопис од XIV или од XV век, пишуван на црковносlovenски јазик со српска редакција», dakle rukopis koji je «objaven и е придружен со критички текст од Стојан Новаковиќ во 1878 година, како IX книга на “Гласник српског ученог друштва”, под наслов “Приповетка о Александру Великом у старој српској књижевности”» (Pandev 2001: 151).

Iz *Aleksandride* – višestoljetnoga palimpsestnog spoja avanturističkog romana, disputa, fantastike, filozofskih refleksija, kronika, mudrih sentencija, pisama, poučnih elemenata, povijesti, putopisa, vizija i ostaloga – saznajemo, npr., da je Aleksandar već pri rođenju [«*tada deržaše Indiju veliki kralj Pore*» (RJ: 19)] obdaren ljepotom, mudročcu i razumom:

Ovoga vika va tu dobu kraljevaše u Rimu kralj Tarquinius. I va to vrime Jeremias prorok biše u Jerosolimu i ladaše Jerosolimom i vsim židovskim ljuctvom. Gospoduvaše tada u istočnih stranah Dari sin Kirisov. I tada deržaše Indiju veliki kralj Pore, Egiptomom ladaše Nektenabus. I tada biše kralj Filip Gark i vladaše Macedonijum i Frindinskimi stranami i Elindijanskemi otoci. I rodi se njemu sin i nareče mu ime Aleksander. I biše ta ditič lip i vsake mudrosti pun i dugotarpliv sagrišajučim, i biše obilan i prav sud imaše. Ovimi petimi deli do kraja svita došal biše i kralj vsemu svitu nazva se. I ovimi petimi deli vsaki kralj svoje kraljestvo uderžati ima. I tako Aleksander čineči, tolidem gradom i stranam nazva se kralj koliko va voj knjigi ne more se pisati. Najpervo počnimo sada govoriti ob rojenju njegovom i od viteštva njegova: govore da je sin Filipov da lažu, nego je sin egiptonskoga kralja Nektenaba, velikoga vuhvaca (RJ: 220).

Би со големата божја премудрост, создавајќи го столбови, во петилјадита година од ова постоење, кога царствува со големиот Рим Таркинис царот, кога начелствува со израилскиот народ на еврејското господство, Јодај архиерејот и Јеремија пророкот, кога господствува со источните земји Дариј, синот на Курус, тогаш кога ја држи Индија Пор, големиот цар, и кога со големиот Египет владее Нехтенав магесникот и царот, тогаш со фригиските земји и со македонската земја и со еладскиот остров владее Филип над Грците и Елините.

Му се роди тогаш син, и го нарече Александар, што ќе рече одбран маж, одбран, пак, од младост се јавуваше и доблестен, прекрасен и со блага лика кон сите што ќе го гледаа. Ова не му беше од телесното рагање, ни од човечкото устроение ни од големата божја промисла. Кон овие имаше вистински суд во народот, исто така и вера непоколеблива и раце податливи; добра трошни и минливи отфлаше, долготрпелив кон оние што ќе согрешат безмерно: со овие четири доблести на четири четирите светски краевии самодржец се нарече; со овие четири доблести секој цар своето царство да го одржува прилега; со овие и Александар освојувајќи толку градови и земји цар се нарече колку што е невозможно во книгава да се испише, и на срце човечко невоинствено да излезе.

¹ Prvo izdanje: Jagić 1871. Adolf Patera ga «pod naslovom Aleksandar Velik» opisuje kao «Rukopis na papiru, u knjižnici knezova Lobkovica u Roudnici (u sjevernoj Češkoj) pod signaturom VI. Fe. 40 na 116 listova u maloj četvrtini (4°). Rukopis je u starom kožnatom vezu, savršeno sačuvan, 21 centimetar visok a 151/2 centimetara širok. Pisan je bosanskom ćirilicom u prvoj polovici 16 stoljeća, jednom rukom od početka do kraja. Nema sumnje, da je to priepis iz starijega rukopisa, što dokazuju česte griješke u prepisivanju kao i manjak teksta među listom 113 i 114, koji se ima odbiti na nepomniju prepisača, jer je paginacija suvremena i podpuna pak i sudeći po slogovih artije ne manjka ništa» (Jagić 1871: 209).

За Александровите доблести душевни, па и за телесните што ги спомнаваме и за раѓањето негово и за храброста расказ ќе започнеме. Некои кажуваат дека е син на царот Филип; лажат, туку, всушност, е син на царот Нехтенав, на великиот маѓесник, и на царицата Олимпијада. Се случи Нехтенав големиот маѓесник, цар египетски, и според знаење ѕвездочетец, вешт мошне, ни со војни ни со битки, ни со војски, ни со оружје да не се спротивставува, но на помош да ја има волшебната вештина. Со оваа им се спротивставуваше на сите градови и цареви (AP: 11–12).

Velikim i mudrim, carem nad svim carevima Nektenab ga naziva još prije rođenja kada savjetuje kraljici Olimpijadi da se rađajući dijete strpi dok ne dođe «*blagi čas*» (RJ: 224) – «*благочестивиот час*» (AP: 17):

I semu tako bivšu i čas roenê prispî. I pristupiv Nektenab carici reče: podrži sebe carice i ne rodi, da čim blagi čas doide. Ako u ovom človika rodiš, raba i loša človika rodiš; ere kolo kruga nebeskoga u luni stoi. Malo potрпи, dokle nebeske planite na ustavu stanu is tih prestupani i roditi ćeš carem cara i vele mudra človika. I potрpivši rodi velikoga Aleksandra, miseca Marča, na dva na deseti dan, čas deveti. Rodi se dite i izlize na svit, i proplakav reče: do četrdeset lit paki vraću se k tebi, mati.

(RJ: 224–225)

И по ова, часот на раѓањето када дојде, пристапувајќи и Нехтенав на царицата, и рече: подржи се, о царице, да не родиш додека благочестивиот час да дојде, ако родиш во овој миг, роб и непотребен човек ќе родиш, колцето на кругот небесн во месечината стои, сега да почекаш малку додека небеските планети на зенитот да се најдат и стихиите да престапат, па цар над царевите ќе родиш и велеумен човек.

(AP: 17)

Proročanstvo Apolonova hrama namjenjuje mu gospodstvo nad svom zemljom pod nebom, kao i nadarenost razumom i mudročću [«... *ere dite ovo vsoti zemli podsunačnoi bude car , blagočestiv i razumom velik ukaže se.*» (RJ: 225) ~ «Дека детево на сè што е под сонцето цар ќе биде, со благочестие и со мудрост и со разум голем јавувајќи се» (AP: 19)]. Međutim, istodobno i – čin ocoubojstva i tragičnu smrt od otrova [«...*Otca svoga ubiv , do četrdeset lit k materi svoei zemli vrati se*» (RJ: 225) ~ «...татак си својот убивајќи го, по четириесет години во мајката земја ќе отиде.» (AP: 19)].

Naročitim i velikim carem naziva ga i bog Amon donoseći u snu kralju Filipu, pobjedonosnu povratniku u Makedoniju, vijest o rođenju sina mu Aleksandra:

Filip biše na voiski i boe učinil biše mnoge i paki k Macedonii vraćашe se, i êvi se va sni nemu bog Amon va obrazi lavovi i rozi zlati na nem. Aleksandra u rukah noseći govoraše: radui se veliki caru Filipe, ere suprotivnim dobiv, sina Aleksandra dobil esi, velikoga i naročnoga cara.

(RJ: 225)

Филип на Исток наоѓајќи се, и битки многу освојувајќи таму, и пак во Македонија враќајќи се, му се јави богот Амон во лик лавов, и во сон, со рог златен, носејќи го на раце Александар, му рече: радувај се и весели се, цару Филипе, зашто противниците твои ги победи, добивајќи син Александар, голем и посебен цар кој ќе биде.

(AP: 19)

Po Filipovoj zapovijedi Aristotel Filozof od ranoga ga djetinjstva poučava *knjižno mudrosti* u kojoj toliko napreduje da ubrzo izaziva nemalu zavist ostale djece:

...car Filip dozva velikoga Arištotila muža mudra i hitra vsakoi filožofskoi hitrosti ričû i dilom. I reče mu car: ovoga ditića mani bogom danoga vazmi k nauku filožofie knižne i

mudrosti. I Aleksandar hoêše na knižno uêne; iliadu i odisiû vsu za godišće nauči, i za to ga nenaviêhu vrsnici negovi; vsakomu bo mudromu biva velika zavist.

(RJ: 226)

...царот Филип го повика големиот Аритотел, маж искусен и надарен со секаква фило-сфска премудрост на и збор и на дело, и му рече: детево, од бог што ми е подарено, земи го и научи го на омирските букви и на другите науки и на својата премудрост. Александар се вежбаше на науки книжни: олиада и окса за година ги научи и органот голем за час го научи, и поради ова го мрзеа децта колку него.

(AP: 17)

Majka i otac ispunjavaju mu već dječaćku čežnju za *nebeskim učenjem, zvjezd-znanstvom*, probuđenu na nagovor njegovih vršnjaka da pođe k egipatskome mudracu Nektenabu [«I riše mu junaci: ako bi ka Nektenabu vlhvu pošal, Aleksandre, naučil bi te on nebeskoga krug[l]a hoene i časov lunnih i nih prestupaniû» (AJ: 226)] koji mu predaje svu nebesku (egipatsku) i virgijansku mudrost:

To čuv Aleksandar k materi svoei reče: ako hoć naučiti me mati, eiptačkomu mudrcu Nek-tenabu predai me; ere čuh nega nebeskih zvizd hoene umiûći. I brzo ona po meštra posla i Aleksandra mu preda i reče mu: nauči ga meštre svojim hitrostem, i skrovno mu reče: predai svomu svoe o Nektenabe; bogatastvo slavno e vsako, ako ubozim podilûe se, tako i mudrost pohvalena e, ako tribuûćim se podilûe. To čuv otac njegov Filip reče: v istinu ditić ov od nebeskoga bi promisla, ere neveska išće učenja.

Nektenab nauči ga vsoi nebeskoi hitrosti i varziliiskoi.

(RJ: 226)

Proslavio se *kao car* nakon što je u svom prvom boju čak 400 vršnjaka nadmašio kraljevski neustrašivim, pobjedničkim vladanjem:

Edan dan velik v mudrih Arištotil četiri sta ditić vrsnikov Aleksandru (sabrav) hotiše ispitati narok Aleksandrov, pred dvi sti Aleksandra voivodu postavi, a pred družimi dvi sti Ptolomeê, mlada sina Arpazada voivode Filipova; i nih u dvoru Filipovu naredi biti se. I staše se dvi sti ditce (i) biše viditi lipo vele; vsi takmo šćape držahu, kimi boi biahu. Kada koga okrvavlahu, ta kako mrtav iz boê ishoêše. Aleksandar veće od vsih prispivaše i suprotnim dobiv od vsih ditce kako car proslavljen bi.

(RJ: 226–227)

Dostoj(anstve)nost novostečena ‘carskoga statusa’ potvrđuje i odgovorima u znaku dostojanstva mudrosti kraljevskoga sjaja na Aristotelovo pitanje kojim filozof iskušava snagu i domet mladenačkih razmišljanja *frenire* (φρενίρης = grč. *razuman, snažan umom*) Aleksandra:

I k nemu reče Arištotil: frenire Aleksandre, ako car zemli budeš , ko dobro mani meštru tvo-
mu učiniš? On mu reče: veleumnu mužu ne tribue priê roka obećati; da ako ê car budu , ti sa
mnom velik nazvati se hoćeš.

(RJ: 227)

Usvojena znanja zarana znakovito uprisutnjuje u vlastitu kraljevićevsku svakodne-
vicu, upisujući na štit imena zvijezda i planeta:

Običai beše Aleksandra, (da) do obeda k Arištotilu hoêše na nauk, a k Nektenabu do večere
na vlhvanu hitrost. Od nega izuči hoêeni(a) četrnadeste (sic!) živin (nebesnih) i sedam planit,
sunce i lunu uzna... kronos, aris, afrodit, ermis, ira. I vsa ova na tablici [nošaše], upisano
biše po svom redu.

(RJ: 227–228)

(Mlado)Kraljevski impulsivno usuđuje se preispitati i njihovu teorijsku i praktičnu
provjerljivost vlastitom akcijom – za Nektenaba smrtonosnom – kao eksperimentalnim

činom igre moći krajnjeg dovođenja u pitanje: 1. vjerojatnosti iznesenih pretpostavki o mogućnosti ljudskoga poimanja takve ne/poznanice kao što je *boži veliki i nedoznani i neposramlivi promisal* (RJ: 228); odnosno, 2. pouzdanosti i istinitosti Nektenabovih tvrdnji da je on doista *meštar koji se od dila svoga pozna*:

...Aleksandar k meštru svomu reče Nektenabu: kaži mi učitelu, kako velikoga boga promisla znan esi tvarem i kako êviše se ova lûdem zemalskim. On mu reče: boži veliki i nedoznani i neposramlivi promisal ova nedomislažno nekako êloviêskim umom kimi sudbami zna on [i] êlovikom êvi, kako da i meštar od dila svoga pozna se. Aleksandar mu reče: vsa ova znaš Nektenabe, smrt svoû znaš li, kako hoê umriti? Nektenab mu reče: Kako me zvidz uêi teêene, od ditiêa moga hoê ubên biti. Tomu Aleksandar ne verova i rinu ga s visoka regetonskoga kamika [i] blizu sudišêa carskoga govoreêi: va ovom pogrišil si meštre Nektenabe.

(RJ: 228)

Međutim, kada se ovaj eksperiment preobražava u paradoksalno poražavajuêu spoznaju o upravo izvršenu êinu *proreêena mu ocoubojstva*, Aleksandar svoje duboko žaljenje izražava rjeêitom gestom, odnoseêi Nektenabovo mrtvo tijelo majci Olimpijadi:

I doli pad edva glas ispustiv reče: ni ovo sinu moi ne utai mi se; [i] ono nigdor ni znal takmo mati tvoê Olimpiada i ti si znal danas. Ê sinu moi Aleksandre u veliki odhoû êd, u nižne (zemle), gdi predani esu vsi elinski bozi od velikoga sabaota boga. I to rek Nektenab umri, eipaêki car. To êuv Aleksandar, žal mu bi mnogo i na ramena vazam [i] nese ga ka Olimpiadi materi svoei.

(RJ: 228)

Impuls kraljevske plemenitosti duha Aleksandra Makedonskoga, obogaêena steêenom *knjižnom mudrošêu*, neoêekivanim prosjajem markiran je i prilikom sveopêega razaranja Tebe *‘ognjem i maêem’*: zapamêenoga i po êinu velikoga poštovanja koje je, poštedivši mu kuêu, Aleksandar Veliki iskazao pjesniku Pindaru¹, veê za života smatra-nome «najveêim helenskim liriêarom, prvim od devet pjesnika u kanonu aleksandrijskih gramatiêara» (Sironiê 1977a: 78).

Na pismo perzijskoga cara Darija III. o «bezglavnosti» Makedonije, Aleksandar odgovara mudro, bijesno i beskompromisno, opiruêi se hrabro i êak prijeteêi mu: nadvisuje ga mudrošêu poznavanja ljudske nerazumnosti u Darijevu problematiênu samouzvisivanju do neba koje obiêno vodi strmoglavu padu; te mu osporava i uzvišeni status *‘kralja nad kraljevima’* obraêajuêi mu se samo kao *perzijskome kralju!* Napose, hrabrošêu šokantne uvrede koja se odnosi na prirodu Darijeva gospodovanja – suvereno istiêe *nadmoê makedonske vojske* duhovitom realizacijom geometrijske progresije smisaona *‘izvrtanja’* Darijeve vlastite *‘metafore zrna (maka)’* – *‘kablom papra’* (kao eksplozivno prijeteêom *ljutom makedonskom viteškom vojskom*).

Sveopêe divljenje izaziva i kao veliêanstveno mudar krotitelj Bukefala, neukrotive *«zviri êloviêaskoga obraza»* (RJ: 277):

I nigdor ne smiaše ka konju pristupiti (ni iz daleka na-nê glenuti.) Aleksandar êesto prihoêše k nemu, (i) kon vsaku odmetaše srditost, tih ka Aleksandru rzaše i krotost vsaku caru svomu ukazovaše. (Aleksandar ga) ednom rukom prozorom za uho uhitaše, on mu se priklanaše kako junac êrmu. I to vidiv Aleksandar oblomi kljuê i k nemu ulize i osedla ga i usede na-n i na konski tek poêha.

(RJ: 229)

¹ Pindaros (518. ili 522–442. prije n.e.) je autor 17 knjiga pjesama (do danas saêuvanih samo fragmentarno) i «44 epinikije ili ode, ispjevane u slavu pobjednika na raznim natjecanjima», êiji je stil «uzvišeno sveêan, sa smjelim metaforama i pjesniêkim slikama» (Šoljan 1971: 488) utjecao ne samo na Horacija veê i Hôlderlina, Goethea, Leopardija i druge moderne pjesnike. U Šoljanovoj antologiji 100 pjesnika svijeta predstavljen je trima odama u Smerdelovu prijevodu: *Moj narod pjeva, Asopihu iz Orhomena pobjedniku u trku djeêaka i Olimpijska prva oda* (Hijeronu iz Sirakuze – pobjedniku na jahaêem konju) – usp. Šoljan 1971: 488, 14–18.

...и никој не смееше да му пристапи. Александар често доаѓаше кај коњот, и коњот ја оставаше жолчноста, тивко ржеше, покорноста на царот свој покажувајќи му ја. Еднаш Александар за уво го фати преку прозорец, тој со мирнотија го следеше, како јунец огламеник. И оваа покорност на коњот Александар кога ја виде, клучето од коњушницата го зеде, влезе кај коњот и оседлувајќи го, се качи на него и да јава тргна.

(AP: 23)

Kao virtuozni jahač «*na volui glavi*» Bukefalovoj, neraskidivo je povezan s ovim mitski čudесnim konjem – veličanstvenim su/dionikom u dostojanstvu Aleksandrova nenadmašiva carskoga viteštva:

I vitezi macedonski na konskom tek u tečaju [VIIIb] i s visoke polače car Filip gledaše i smišlaše svakoga junaka potečene i lico na konju sidine. Aleksandar brzo iz grada carskoga na volui glavi izeha, i vidivši vsi macedoniiski vitezi sedoše s koni i pokloniše mu se kako caru i čuêhu se gledajući meštrivo viteza sidine na volui glavi. I k poteči(š)ću na nem priêha i od vsih vitezi brže poteče i svakoga kon biše nazad ostal, a nega s velikom silom edva ustavi s čestimi izvori.

(RJ: 229)

Витезите македонски, кои јаваа по коњските патеки, царот Филип ги гледаше од високата палата, и го следеше јавањето на секој кој храбро и убаво јаваше. И додека се случуваше ова, Александар одеднаш од оградите на коњушницата на вологлавиот коњ изјава, и само што го видоа ова македонските коњаници, се симнаа од коњите, и како на цар свој му се поклонија, и се восхитуваа гледајќи го мајсторското седење Александарово, и тој на вологлавиот коњ кон патеките зајава, подобро од сите витези тргна и тврдоchelустиот коњ го запре одвај кај четирите сверовидни огради

(AP: 23)

Aleksandrovu zadivljujuću pojavu upravo «*na vologlavu konju*» i sam car Filip uspoređuje s Heraklom:

I tomu car Filip počudi se, brzo ditića potečene na neučnom koni vidiv reče: teško približajućim se macedoniiskoi zemli, ere *od oštra meča Aleksandrova* padu se i od Macedonan poprani budu. I k Macedoninam nasmiêv se reče: ere *u priliku Iraaklia [IXa] viteza taliiskoga vidih Aleksandra danas tekući na vologlavu konju*.

(RJ: 230)

На ова царот Филип се почуди зашто на нескротен коњ момчето јаваше, па откако виде сè и рече: О лошо на оние што се шприближуваат кон македонските предели, зашто од остриот меч Александров ќе паднат и од коњите македонски изгазени ќе бидат. И на Македонците насмејувајќи им се, рече дека во лик на Ираклија витесот теталиски го видов денеска мојот Александар, кај што јава на вологлав коњ.

(AP: 23)

Na «*čudnoga kona bucifala*» sjeda u prizorima pobjedonosnih slavlja kad «Rimljani predaju se Aleksandru i primaju ga u grad» (RJ: 330).

I ovo slavno sritene car Aleksandar vidiv, mnogo vesel bi, i mnogo svoje voiske počteno naredi, Macedonane blizu sebe vze, sam na čudnoga kona bucifala usede, vinac na glavu svoju postavi Kleopatre eĕipatske carice, [XXIVa] dvanadeste kamika imijuće mnogocinnih.

(RJ: 244/5)

Овој славен пречек кога го виде, Александар радосен стана мошне и големата своја војска ја построи, Македонците на коњи се качија, самиот на чудесниот Дучипал седна, и венец на главата своја постави од Клеопатра египетската царица, која имаше дванаесет камења бесценети.

(AP: 42)

– ili kada, jašući «na velikom koni bučifali» u sjaju carskoga veličanstva, Aleksandar oče-
kuje «Dolazak carice Olimpiade (kogda priđe carica Olimpiada къ Aleksenъdru)» RJ: 331):

Aleksandar njih srite u čudnoi velikoi parastasi sa vsimi vlasteli, vsi bihu na velicih konih i vsaki vlastelin pred svoju voisku v carskoi stemi na zlatih napravah êhaše. Aleksandar êhaše u velikom plašću macedoniiskom na velikom [CXa] koni bučifali, u piničkom krzni, na glavi negovi persidska kučma s kačkamilovim periem, na kučmi vinac Talistride amazonske carice.

(RJ: 322)

Александар, пак, ги сретна со некоја чудно голема свита со сите велможи, и сите, пак, на големи коњи седнати беа, и секој велможа пред својата војска, со златни белези на главата и со златна опрема јаваа. Александар, пак со голема помпа имаше јавнато пред македонската војска, на голем коњ, во феникиско крзно, на главата имаше голема персиска капа со ноеви перје, на капата венец на Клетерва, амастронската царица.

(AP: 1)

U prizoru «Dvoboj i smrt Porova» (RJ: 331) kao da i sam Bukefal – jer je osjajen veličanstvenošću Aleksandrova pobjedonosna ‘viteštva’ – nadmoćno svladava konja indijskoga cara Pora¹:

Aleksandar nega prevari i bucifala ostrogami moćno udri. K Poru brzo skočiv, mečem ga pod desnu pazuhu udri probode. I bucifal kona Porova za vrat uhvati i k zemli pritišće. Por s kona upade se, zlo dušu svoju njegove.

(RJ: 295)

Александар го испревари, го збодна со петиците силно Дучипал, прискокна до Пор, па со мечот го удри под десната пазува и го прободде. Дучипал, пак, коњот Поров со заби го фати за врат и кон земјата го притисна. Пор, пак, од коњот падна, и злата душа своја ја предаде.

(AP: 108)

U mitsku legendarnost nenadoknadivosti za sva vremena Aleksandra Velikoga upisuje i Bukefalova dirljiva odanost u prizoru potresnih suza «kako u človici» iz Bukefalovih očiju kada Aleksandar umire:

Po tom dozva Aleksandar vse vlastele svoje i š nimi celiva se redom sa vsimi s velikim plačem, i k nim reče: o mila moê bratê i moi vlastele, drugoga veće Aleksandra nećete naiti. Po tom zapovida Aleksandar i dovedoše k nemu velikoga bucifala. I vidi Aleksandra bucifal umirajući i želno višćaše i mnogo rzaše i suze od očiju negoviju kako u človici neprestanno idihu i nogami zemlju kopaše. Aleksandar to vidiv pohiti ga za grivu i reče: o mili moi konju, tebe brata imih, da veće drugi Aleksandar na te neće usesti.

(RJ: 327–328)

И така властелините на бакнеж ги повикуваше и со сите по ред се избакна, и со плач им рече: о сакани и мили мои Македонски витези, и други народи, друг Александар повеќе нема да имате. И ова велејќи го, рече: доведете ми го великиот Дучипал мој. Дучипал, пак, кога го виде Александар кај што умира, силно завриска и силно рзна, па копалќи со нозете по земјата, го бакнуваше одарот. Александар, пак, фаќалќи го за гривата, рече: о мил мој коњу Дучипале, друг Александар на тебе нема да зајавне

(AP: 145–146)

U znaku implozivnosti Kafkina «izokrenutog pisma» (Adorno 1985: 121), intertekstualni *zrakizam* paradoksalno de/konstruktivne asocijativnosti *Novoga advokata* obiluje pro/e/vociranim, avangardnim «rezovima» (Tzara 1971) kafkijanske, do apsur-

¹ Usp. LP: ilustracija 11 na listu 135 *Sofijske ilustrovane Aleksandride* (Beograd 1987).

da ironijsko-demitologizirajuće, «sjekire kroz zamrzla mora»¹ svih ovih, prototekstno prizvanih, značenja i smislova *Aleksandride* (Vlašić-Anić 2010).

Već konstatacijom «Danas – to nitko ne može poreći – ne postoji nikakav Aleksandar Veliki» kao da se, posve nedvojbeno, precizno i jasno, gotovo Malevičev/sk/om gestom ne samo *djelomična*, već *potpuna zatamnjenja*², p(r)okazuje univerzalna *pomrčina* «odsutnosti» (Derrida 1986) cjelokupna blistavila Aleksandrova mitskoga, epskoga i književnopovijesnoga «egzistentnog bića kao prisutnosti»³. Riječ je o «prisutnosti» koja se povezuje «s povijesnom odredbom značenja bića općenito kao prisutnosti, sa svim pododredbama koje ovise o toj općenitoj formi i koje unutar nje organiziraju svoj sustav i svoju povijesnu povezanost (prisutnost objekta pogledu kao *eidos*, prisutnost kao supstancija / esencija / egzistencija (*ousia*), vremenska prisutnost kao točka (*stigmè*) sada ili trenutka (*nun*)» (*ibid.*).

Međutim, istodobno, na prvi pogled znatno diskretnijim odblijeskom aluzivnosti kafijskoga *zrakizma paradoksa*, suočeni smo s prividom (samo)pretapanja ne/znatne digresijske slutnje o *nedostatnoj moći uvjerljivosti* iste te konstatacije – kako u zbiljnost, tako i u nezbiljnost *neporecivosti* njezina punoga iskazanog smisla. Suprotno očekivanju, kao da se, upravo zahvaljujući digresiji «– to nitko ne može **poreći** – «umetnutoj u prvotno nedvosmisleno čisto značenje «*Danas... ne postoji nikakav Aleksandar Veliki*» – paradoksalno (samo)ogoljava ne/stabilnost dvosmislenosti smisla zrcaljenja u kojemu se «značenje (*sens*) povezuje s odsutnošću (*sans*)» (Culler 1991: 79). U plahim preljevima rubno naznačene neizvjesnosti, izrazive harmsovskom narativno-suprematističkom «cisfinitnom formulom» $TO = NE/TO$ (Vlašić-Anić 2006, 2010) – kao da se pokušava zaustaviti, ili barem trenutno odgoditi proces neupitne «kontemplativne sigurnosti» (Adorno 1985: 110) u istinitost iskazanoga. Odgoda traje baš onoliko, koliko i lagano digresijsko iskliznuće stabilnosti smisla uporišta koje bi omogućavalo prihvaćanje punine istinitosti ove tvrdnje, u njezinu cjelokupnu značenjskome prepletu, bez ostatka i najmanje sumnje u njezinu neporecivost. Umetnuta rečenica, osiguravajući razinu udvajanja uspostavljene negacije, paradoksalno izokreće tek postignuto udvostručenje smisla u suprotnost namjerne nesigurnosti: kako bi se, čini se, gotovo u posljednjem trenutku zaustavio barem minimalni prostor za tišinu u kojoj bi se mogao čuti makar i jedan jedini, čak i posve plah pokušaj osporavanja presudnoga izriječja «*Danas – to nitko ne može poreći – ne postoji nikakav Aleksandar Veliki*».

Sarkastičnom (pseudo/para/anti)citatnom polemičnošću (Oraić-Tolić 1990) potvrđuje ga i refleksivni crescendo «*Ubijati, doduše, umiju mnogi, a ne nedostaje ni vještine da na banketu preko stola kopljem pogodiš prijatelja; a mnogima je Makedonija odveć tijesna, tako da proklinju oca, Filipa – ali nitko, nitko nije kadar vojsku odvesti u Indiju*». Njime se apostrofira razorna mimikrija pri/vidnosti, duboko problematične i samoosporavajuće u biti, šokantno porazne korespondencije: svevladajuće «odsutnosti» (Derrida 1986) Aleksandra Velikoga Makedonskoga s dojmljivim repertorijem *prisutnosti* pseudo-Aleksandrov(sk)ih *vještina ubijanja i usmrćivanja*. To su začuđujuće neuništive, savršeno (gotovo kao kompjutorskom tehnikom *copy paste!*) formalno prenesene u svevremenost, milenijima oponašane i svladavane, monstruozne *vještine usmrćivanja*, ne samo neprijatelja, već i *vlastitih prijatelja na banketu preko stola*: umijeća, čije će zlokobno industrijsko-tehnološko 'savršenstvo', svoje gotovo mitske razmjere 'trijumfalno' dostići anti-mitskom deifikacijom njihova apsurdna u Kafkinoj

¹ «Knjiga mora biti sjekira za zamrzla mora u nama» (Kafka 1977: 8).

² Usp. LP: Kazimir Malevič, *Djelomična pomrčina s Monom Lisom, kolaž, 1914, Privatna zbirka, Lenjingrad, kolor* (Flaker 1984: 19).

³ Usp. J. Derrida, *De la grammatologie*, str. 23/12/ – cit. po Culler 1991: 79–80.

pripovijetci *U kažnjeničkoj koloniji* (Biemel 1980). Već i u *Aleksandridi*, prizori zasićeni živopisnošću tih *vještina ubijanja i usmrćivanja* – kao što je npr. bitka kod Issosa 333. pr.n.e. za Gordion, prijestolnicu Fenikije¹, okarakterizirani su kao «*žalostno vidine*» (!) u kojemu «mit mora podleći vlastitoj ogledalnoj slici» (Adorno 1985: 134) na samom vrhuncu vlastite apoteoze:

I biše viditi žalostno vidine. I tu žene i ditca k svojim na sritene gredihu u boi, i biše vapai do neba, i krv po ulicah grada teciše, zaedno Afinane i Macedonane po ulicah hodeće gracikih. Aleksandar posrid nih na volui glavi (vologlavom) konju êizdeći sič hotiše ustaviti i ne mogaše ustaviti, usilno bo biše, i usta mu od srca prepa[XXIIa]la bihu. Žene afinske odvrše lica svoê stahu i ka Aleksandru vapêhu: milostiv nam budi, Filipov sinu, caru Aleksandre. Aleksandar ne mogući siča ustaviti, reče grad vaŕgati.

(RJ: 242)

Имаше да се види жалосна глетка, деца и жени кон своите се затрчуваа, и заедно се убиваа, жени и деца, и крикови до небото досегаа, заедно се измешаа на средината на градот и крвје се пролеваа. Александар на средина на вологлавиот коњ јаздеше и се молеше колежот да престане, и не можејќи да ги запре, рече, градот да се запали, тешко е, зашто, маж да се запре од жолчност исполнет. Жените атински, издраскани во лицата свои кон Александар молеа: милостив биди ни, сине Филипов, цару Александре! Тој не можејќи да го запре колежот, нареди градот да се запали.

(AP: 40)

To su *umijeća*, za koja «*mnogima je Makedonija odveć tijesna, tako da proklinju oca, Filipa*» – inverzivno razarajući mitske slike sjećanja na prizor u kojemu Filip s divljenjem konstatira kako je Makedonija *odveć tijesna* njegovu kraljevskom sinu, mladom Aleksandru koji se zarana istakao iznimnim junaštvom. Lišena epske iznimnosti, ova *umijeća* bitno određuju mnoštvo suvremenih «Nitkojaca»² obezličениh do apsurdnih «bića poziva» (Anders 1955) *ispraznih vitlaoca mačevima* («*mnogi drže mačeve, ali samo da njima vitlaju*») – lišениh «dozvole boravka u biću» (Anders 1955) s identitetom nadahnjujuće uzornosti odlučna junačkoga vođe te se «*pogled, koji ih želi slijediti, zbunjuje*».

Bljesak nade u eventualnu pouzdanost oslonca na suvremenike čija bi žudnja, poput Aleksandrove, mogla obećavati (p)okretanje prema ciljevima širenja postojećih pretijesnih granica koje sputavaju – samo je munjevito trenutčan. Tek što je naslućen – preobražava se zapravo u uvertiru za nepobitnost zaključne tvrdnje «*ali nitko, nitko nije kadar vojsku odvesti u Indiju*».

Svevremensku moć nedostižnosti magičnih *vrata Indije* – «*Već tada bijahu sva vrata Indije nedostižna*» – kao da je oslabiti mogla i slabila samo «*zacrtanost njihova smjera kraljevskim mačem*» Aleksandra Velikoga Makedonskoga. Kompleksno bogatstvo asocijativnosti povezane s pojmovno-značenjskim dijapazonom autentične i istodobno književnopovijesne činjenice kao što je «*zacrtanost smjera prema vratima Indije kraljevskim mačem*» priziva fascinantne, mitsko-epske koordinate te zacrtanosti iz *Aleksandride*.

Na početku vojnih osvajačkih pohoda Aleksandar nadasve mudro prihvaća i iskorištava ponuđenu pokornost solunskoga kralja koji mu se, zastrašen njegovim legendarnim božanskim moćima, uopće ne suprotstavlja mačem, već odgovarajući mu mudrim riječima, tako da *frenire* Aleksandar (RJ: 227) bez prolijevanja krvi osvaja Solun. No,

¹ Usp. LP: *Bitka kod Issosa, mozaik iz Casa del fauno u Pompejima. Napulj, Museo Nazionale Bitka kod Issosa, mozaik iz Casa del fauno u Pompejima. Napulj, Museo Nazionale* (ELZ: 78); *Aleksandar i Darij* (Martinovski 2001: 66).

² Usp. Kafkinu minijaturu *Izlet u brda* – ludistički apsurdno osporavanje identiteta čovjeka koji u sustavu zadanih birokratsko-građanskih kriterija rada, zaposlenosti, zanimanja – jest «netko»: «Ja bih vrlo rado – a zašto ne – pošao na izlet s nekim društvom samih Nitkojaca» (Kafka 1968: 35).

kada ga Diogen¹ obavještava da mu se neposlušni Atenjani neće predati bez borbe, silno razljućen, šalje im poslanika s prijetećom porukom da će se ipak morati *silom pokoriti makedonskome maču*. Nakon pobjedonosnih osvajanja mnogih kraljevstava, neustrašivo započinje boj i sa *zvijerima obraza čovječjih* i sa *divljim ženama* (sa zastrašujuće velikim krljuštima i noktima poput srpa). Osniva potom četiri grada: *Aleksandriju, Antiohiju, Selevkuš i Bizant* i kreće u osvajanje Azije, nakon čega se vraća u Troju, gdje ga dočekuju sa svim počastima. Nakon punih 13 godina vraća se u Makedoniju u Filipus grad, gdje s vojskom na odmoru ostaje samo 3 mjeseca. U nova osvajanja polazi s 3.000 vojnika vodeći sa sobom i žene za njih te upotpunjujući bojne redove nakon pogibije ratnika podanicima, tako da je njihov broj bio konstantan. Nakon osvojenih zapadnih kraljevstava, Jeruzalem i istočna carstva osvaja i *bez i sa mačem*, prijeteći neposlušnicima kaznom bez milosti koju će izvršiti svojim smrtnosnim *mačem*. Susret s prorokom Jeremijom i Jeruzalemcima za vrijeme opsade Jeruzalema, kada doznaje o Nektanobovu proročanstvu koje se doista ostvaruje – veličanstven je uvod u kretanje prema ‘vratima Indije’ koje će, prema Jeremiji, doista i osvojiti. Nakon što hrabri Makedonce junačkim ratničkim govorom o časnoj smrti ili pobjedi nad Darijem, sjeda na *velikoga konja* i predvodi vojsku u žestokom boju *mačem o mač na život i smrt*. U pohodu na Babilon nakon pobjede nad Darijem, i perzijsku i indijsku vojsku plaši Aleksandrova hrabrost – prolaz kroz bitku u zlatnoj kočiji.

Zahtjevnosti svezremenski suvremene *prisutnosti* stanja «*prenesenosti vratiju Indije na sasvim drugo i mnogo više mjesto*» nitko ne sup(ro)tstavlja dostojanstvo odabira upravo njihova smjera. Mnoštveno, no isprazno i zbunjujuće *vitlanje mačevima* naglašava *odsutnost* – ne samo kraljevski veličanstvene usmjerenosti Aleksandrova mača prema osvajački-žudenom cilju: *vratima Indije*, već i porazno kontrastnu disperziju mnoštva u isprazno vitlanje mačevima dok «*pogled se, koji ih želi slijediti, zbunjuje*».

Kafkina negacija mita potpuna je već u intertekstualnoj ocrtanosti *bukefalolika* Nitkojca (Kafka 1968: 35) građanskoga poziva *novoga advokata* kao «nadrazumno apsurdna» (Друскин 1985), kafkijanskog ‘als ob’ modela pravno-civilizirana *ispolina* [*ispolin: «od pasa gori človik a niže pasa doli kon»* – RJ: 286] (Vlašić-Anić 2010). I dok po Werneru Kraftu, «nigdje u književnosti», s polazištem u pojmovima *prava* i *pravednosti*, «ne postoji tako snažna, tako uvjerljiva kritika mita u njegovu čitavu opsegu» (cit. po Benjamin 1971: 123) – općeljudska žudnja za mitskom, svezremenski izazovnom nebesnošću neosvojivih «*vratiju Indije na sasvim drugom i mnogo višem mjestu*» u *Novom advokatu* prizvana je kao jednako, čini se, nepobjedivo uvjerljiva.

U filozofsko-refleksivnu obilju Kafkinih ironijsko-demitologizirajućih «bitki sa smislovima» (Harms 2014: 58) *Aleksandride*, aktualizira se *konstanta izokrenutosti* govora o *odsutnosti* «*Aleksandra Velikoga*» kao «*prisutnosti*» (Derrida 1986) koja se avangardno-palimpsestno povezuje «s povijesnom odredbom značenja bića općenito kao prisutnosti»²:

sa svim pododredbama koje ovise o toj *mitsko-epskoj* formi *prisutnosti* Netkojca, tko je *kadar vojsku odvesti u Indiju*;

«sa svim pododredbama koje unutar te *prisutnosti* organiziraju svoj sustav i svoju povijesnu povezanost» s mitskom davinom u kojoj «*Već tada bijahu sva vrata Indije nedostižna*» kao «*prisutnost objekta pogledu kao eidos*», kad «*njihov je smjer bio zacrtan kraljevskim mačem*»;

¹ Spiros Melas (Spýros Melâs, 1883–1966), grčki novinar, romanopisac, novelist, novinski kroničar i dramski pisac autor je «bizarne parodijske komedije, koja i danas puni kazališta, *Kralj i pas (Ho basilîas kai ho skýlis*, 1954) u kojoj Diogen ismjehuje Aleksandra Velikoga» (Mardešić 1977a: 506).

² Prošireni citati prema Derrida cit. po: Culler 1991.

prisutnosti «kao supstancija / esencija / egzistencija (*ousia*)» pobjedonosna vojskovođe i osvajača i to, više nego ikada i «*Danas kad su vrata Indije prenesena na sasvim drugo i mnogo više mjesto*»;

i kao «nadržumno» (Друскин 1985) *smislена* «vremenska prisutnost kao točka (*stigmè*) sada ili trenutka (*nun*)» u svevremenosti demitologizirane suvremenosti – iako i, upravo zbog toga, jer «*nitko ne pokazuje u tom pravcu*» (*ibid.*).

Iako se pri/vidno, mogućnost gasnuća nepobjedivo uvjerljive žudnje za Aleksandrovom *prisutnošću* čini, na tren, nevjerojatnom mogućnošću i za odgodu nestajanja Bukefalova veličanstvena jahača u posvemašnjoj tami i tišini *odsutnosti* – Kafkina sveprisutna strategija narativno-suprematističkih paradoksa reflektira je, obiljem odraza intertekstualnog zrcaljenja njegova «izokrenutog pisma» (Adorno 1985), u veličanstvenu *konstantu prisutnosti*. I dok se mit vraća u tromilenijske okvire svoje nepromjenjive priče, njegova mjesta praznih *odsutnosti* Aleksandra Velikoga i Bukefala u *Novom advokatu* budi remitologiziranu čežnju za *vratima Indije* upravo zbog njihove moćne *nedostižnosti i prenesenosti na mnogo više mjesto!*

‘Nadrealistički čudesnu’ (Breton 1971) korespondenciju «*odobrena prijema dra Bucefalusa*» s nekoliko «aracionaliziranih» (Друскин 1985) «posebnih momenata» (DO 1928) «odsutnosti» *Aleksandra Velikoga Makedonskoga* u kojima «*Ubijati, doduše, umiju mnogi*» no «*nitko, nitko nije kadar vojsku odvesti u Indiju*» – asocijativno dinamizira Kafkin a/fikcionalni, «narativno suprematistički» (Влашич-Анич 2005) zrakizam paradoksa. Kafkin *Novi advokat* zagonetna je, ne/protumačivo kompleksna i, gotovo neuvrstiva umjetnička problematizacija te korespondencije (Vlašić-Anić 2010). (Samo)Osveštavajući se brojnim varijantama nadvremenitosti ne/sklada zoo/empirijskih detalja «*velikoga poprišta*» (Burić 1979) zapadnoeuropskoga pra(vno)povijesnog «svagdana» (Flaker 1984) i prosudbena raz/pro-matranja metafizičke cjeline njegove ne/prenosivosti «*na sasvim drugo i mnogo više mjesto*» – kao da pretendira na sveukupnost ‘svih ljudskih povijesnopравnih vremena i svih ljudskih povijesnogeografskih prostora’. Kao višestruko, multiperspektivno paradoksalna *para/anti/pseudo* «citatna polemika» (Oraić-Tolić 1990) s *Pseudo-Kalistenovom Aleksandridom*, simultano oživljava i osporava, izokreće, problematizira i demitologizira: ne samo neočekivano *zrcaljenje ‘lica i naličja’ univerzalnih modaliteta arhetipske mitologizacije*, napose u slučaju fenomena, kao što je o(ne)zbiljnost mitskih fik(sa)cija legendi o Velikom Bukefalu i Aleksandru Velikom Makedonskom; već i, nadasve šokantno, (*p*)*odr(a)žavanje i preobražavanje toga ‘zrcaljenja’, modusima njegovih sveprisutnih pseudomitologizacija* u suvremenoj građanskoj civilizaciji apsurdna (Vlašić-Anić 2010).

IZVORI

AP: *Aleksandrida*. 2001. Redakcija Dimitar Pandev, crteži Krste Martinoski. Ohrid: Macedonia Prima.

Biblija. Stari i Novi zavjet. 1994. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Breton, André. 1971. Manifest nadrealizma. *Kolo 12*, 1203–1228.

Harms, Daniil Ivanovič. 2014. *Pucanj ispred*. Izbor, prijevod i komentar: Anica Vlašić-Anić. Grafike: Danijel Žeželj. Zagreb: Petikat.

HA: *Hrvatska Aleksandrida: kasni odjek jednoga srednjovjekovnog romana*. 2017. Priredili Eduard Hercigonja, Marija Ana Dürrigl. Biblioteka Hrvatska jezična baština. Novi niz; knj. 3. Zagreb: Matica hrvatska

<http://books.petikat.com/shop/4/15/pucanj-ispred> (Posjet: 30.6.2019.)

<https://inslav.ru/conference/17-22-fevralya-2014-g-chetvertye-rimskie-kirillo-mefodievskie-hteniya> (Posjet: 30.6.2019.)

<http://slaviachristiana.ru/proj-cyrreadings4.html> (Posjet: 30.6.2019.).

RJ: Jagić Vatroslav. 1871. «Ogledi stare hrvatske proze. IV. Život Aleksandra Velikoga. Po tekstu rudničkom, poredjenom s više drugih rukopisa izdao pravi član V. Jagić». *Starine III*, Zagreb: JAZU, 203–331.

Kafka, Franz. 1977. *Pisma*. Zagreb: Zora – Grafički zavod Hrvatske.

Kafka, Franz. 1968. *Pripovijetke*. Zagreb: Zora.

Kafka, Franz. 1999. *Die Erzählungen und andere ausgewählte Prosa*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag, GmbH.

Кафка, Франц. 2003. Шакалы и Арабы. Москва: Фолио.

Sofijska ilustrovana Aleksandrida, Fototipско izdanje. 1987. Glavni i odgovorni urednici Milan Milutinović, Petar Karaangov. Beograd: Narodna biblioteka Srbije – Sofija: Narodna biblioteka «Kiril i Metodij», B'lgarska arheografska komisija.

LITERATURA

Adorno, Theodor Wiesengrund. 1985. «Zabilješke uz Kafku», u *Filozofsko-sociološki eseji o književnosti*, Zagreb: ŠK, 109–135.

Aleksić, Dragan. 1922. *Dada-Jazz. Dada Antologija* (Ur. D. Aleksić), Zagreb.

Aleksić, Dragan: 1922. *Dada-Tank – Novo Kosovo* (Ur. D. Aleksić), Zagreb.

Anders, Günther. 1955. *Kafka. Za i protiv (Osnovi spora)*. Sarajevo: Narodna prosvjeta.

Benjamin, Walter. 1971. Franz Kafka – u povodu desete obljetnice dana smrti. *Uz kritiku sile – eseji*. Zagreb: Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu, 101–124.

Biemel, Walter. 1980. *Filozofijske analize moderne umjetnosti: Kafka / Proust / Picasso*. Zagreb: CKD SSOH.

Bologna, Giulia. 1988. *Illuminated Manuscripts. The Book before Gutenberg*. Milan: Thomas and Hudson.

Burić, Zlatko. 1979. Pjesma iz mimohoda. (Mekani brodovi – prolog). *Gordogan 1*, 87.

Culler, Jonathan. 1991. *O dekonstrukciji: teorija i kritika poslije strukturalizma*. Zagreb: Globus.

Derrida, Jacques. 1986. Struktura, znak i igra u obradi ljudskih znanosti. U: BEKER, Miroslav. 1986. *Suvremene književne teorije*. Zagreb: SNL, 195–208.

DO 1928: «Deklaracija OBERIU», Polja, XXV/246–247, 1979, 28–29.

Друскин, Яков Семенович. 1985. Чинари. Глава из книги Якова Семеновича Друскина (1902/1980) *Сон и явь*, 1968. *Wiener Slawistischer Almanach 15*, 381–403.

Đukanović, Marija. 1982. Persijska književnost. *Povijest svjetske književnosti 1*. Zagreb: Mladost, 153–185.

Đukanović, Marija. 1982.a. Turska književnost. *Povijest svjetske književnosti 1*. Mladost, Zagreb, 186–218.

ELZ: *Enciklopedija Leksikografskog zavoda*. MCMLV. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Flaker, Aleksandar. 1976. *Proza u trapericama*. Zagreb: Biblioteka Razlog.

Flaker, Aleksandar. 1984. Byt (*Svagdan*). *Pojmovnik ruske avangarde*, 2. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 9–23.

Flaker, Aleksandar. 1984. *Ruska avangarda*. ZAGREB: SNL.

Frye, Northrop. 2000. *Anatomija kritike. Četiri eseja*. Biblioteka *Obris moderne*. Zagreb: Golden marketing.

HE/1: *Hrvatska enciklopedija, 1*. 1999. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Hermes, Roger. 1999. «Überlieferungs- und entstehungsgeschichtliche Anmerkungen zu den einzelnen Texten». U: Kafka Franz. 1999. *Die Erzählungen und andere ausgewählte Prosa*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag, GmbH, 547–575.

Hosu, Stjepan. 1977. Srednjovjekovna latinska književnost. *Povijest svjetske književnosti 2*. Zagreb: Mladost, 347–403.

http://alternative_culture.academic.ru/71/ (posjet 15. prosinca 2016.).

<https://inslav.ru/conference/17-22-fevralya-2014-g-chetvertye-rimskie-kirillo-mefodievskie-cteniya> (Posjet: 30.6.2019.)

http://alternative_culture.academic.ru/71/ (posjet 15. prosinca 2016.).

<http://slaviachristiana.ru/proj-cyrreadings4.html> (Posjet: 30.6.2019.).

Iveković, Rada. 1982. Književnosti jugoistočne Azije. *Povijest svjetske književnosti 1*. Zagreb: Mladost, 417–437.

Jagić, Vatroslav. 1871. «Ogledi stare hrvatske proze. IV. Život Aleksandra Velikoga. Po tekstu rudničkom, poredjenom s više drugih rukopisa izdao pravi član V. Jagić». *Starine III*, Zagreb: JAZU, 203–331.

Jolles, André. 1978. *Jednostavni oblici*. Zagreb: Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu.

Kalisten 2019. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=29964> (Posjet: 22.6.2019.)

Karpatský, Dušan. 1975. Češka književnost. *Povijest svjetske književnosti 7*. Zagreb: Mladost, 7–78.

Kukuljević, Sakcinski, Ivan. 1863. *Acta Croatica. Listine hrvatske. Monumenta historica Slavorum meridionalium, knj. 1.*, Brzotiskom narodne tiskarnice dra Ljudevita Gaja, Zagreb.

Mardešić, Ratimir. 1977. Novovjekovna latinska književnost. *Povijest svjetske književnosti 2*. Zagreb: Mladost, 405–480.

Mardešić, Ratimir. 1977.a. Novogrčka književnost. *Povijest svjetske književnosti 2*. Zagreb: Mladost, 481–533.

Martinoski, Krste. 2001. „Crteži“, u *Aleksandrida*. Redakcija Dimitar Pandev, crteži Krste Martinoski. Ohrid: Macedonia Prima.

Meletinski, E.M.: *Poetika mita*. Beograd: Nolit, s.a.

Mulić, Malik. 1975. Stara ruska književnost. *Povijest svjetske književnosti 7*. Zagreb: Mladost, 235–267.

Norris, H.T. 1982. «Islam». U: *Mitologija – ilustrirana enciklopedija*. Priredili Richard Ca-vendish – Trevor O. Ling. Zagreb: Mladost / Ljubljana: Mladinska knjiga, 110–118.

Oraić-Tolić, Dubravka. 1990. *Teorija citatnosti*, GZH, Zagreb.

Pandev, Dimitar. 2001. «Na makedonskiot čitatel, da se raduva». U: *Aleksandrida*. 2001. Redakcija i prevod Dimitar Pandev, crteži Krste Martinoski, Ohrid: Macedonia Prima, str. 5–6.

Pandev, Dimitar. 2001.a. “Vo potraga po izgubeniot rakopis na makedonskata Aleksandrida (jazični i stilski beleški)”. U: *Aleksandrida*, 2001. Redakcija i prevod Dimitar Pandev, crteži Krste Martinoski, Ohrid: Macedonia Prima, 151–155.

Peleš, Gajo. 1989. *Priča i značenje*. Zagreb: Naprijed.

Petrović, Svetozar. 1982. Egipatska književnost. U: *Povijest svjetske književnosti 1*. Zagreb: Mladost, 9–34.

- Salopek, Damir. 1977. Helenističko razdoblje. U: *Povijest svjetske književnosti 2*. Zagreb: Mladost, 158–186).
- Сидор-Гибелинда, Олег. 2017. «Монтаж Аттракционов». http://alternative_culture.academic.ru/71/ (posjet 15. prosinca 2016.).
- Sironić, Milivoj. 1977. Dioba povijesti grčke književnosti. U: *Povijest svjetske književnosti 2*. Zagreb: Mladost, 7–8.
- Sironić, Milivoj. 1977a. Pretklasično razdoblje. U: *Povijest svjetske književnosti 2*. Zagreb: Mladost, 8–82.
- Skorupski, T. 1982. Tibet. U: *Mitologija – ilustrirana enciklopedija*. Zagreb: Mladost / Ljubljana: Mladinska knjiga, str. 48–57.
- Šoljan, Antun. 1971: *100 pjesnika svijeta*. Uredio Antun Šoljan. Zagreb: Stvarnost.
- Štefanić, Vjekoslav. 1969. Hrvatska pismenost i književnost srednjeg vijeka. U: *Hrvatska književnost srednjega vijeka*, priredio Vjekoslav Štefanić i suradnici: Biserka Grabar, Anica Nazor, Marija Pantelić. Zagreb: Zora – MH, 3–62.
- Tzara, Tristan. 1971. Tri dadaistička manifesta. *Kolo 12*, 1194–1202.
- Vinja, Vojmir. 1982. Književnost srednjega vijeka do početka stogodišnjeg rata. U: *Povijest svjetske književnosti 3*. Zagreb: Mladost, 7–62.
- Vlašić-Anić, Anica. 1997. *Harms i dadaizam*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Влашич-Анич, Аница. 2005. Нарративный супрематизм ленинградской «звезды дада» («Star of Dada» Д.И. Хармса). *VI славистические чтения памяти профессора П.А. Дмитриева и профессора Г.И. Сафронова. Материалы международной научной конференции, 9–11. сентября 2004 г.* (Санкт-Петербург: Филологический факультет СПбГУ), 213–217.
- Влашич-Анич, Аница. 2005а. Хармсады и Превращение (Die Verwandlung) Ф. Кафки. *Столетие Даниила Хармса. Материалы международной научной конференции, посвященной 100-летию со дня рождения Даниила Хармса / Кобринский, Александр (ur.). – Санкт-Петербург: ИПЦ СПГУТД, 27–38.*
- Vlašić-Anić, Anica. 2006. *Harms i Kafka*. Doktorska disertacija, mentor: Aleksandar Flaker. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Vlašić-Anić, Anica. 2010. Bukfal – od Aleksandride do Kafke. *Меѓународен македонистички собир: реферати од научниот собир одржан 29–31 август 2008. г. во Охрид*. Ур.: Каранфиловски, Максим; Велев Илија; Макариоска, Лилјана. – Скопје: Филолошки факултет «Блаже Конески», 431–445.
- Vlašić-Anić, Anica. 2013. Fragments of Parchment Codices on the Covers of Old Books. U: *Summer School in the Study of Historical Manuscripts: Proceedings*, ed. by Mirna Willer and Marijana Tomić, 145–172. Zadar: University in Zadar.
- Vlašić-Anić Anica. 2014. Flaker/izam ljepote: pergamene iz traperica. U: *Nomadizam*. Ur. Jasmina Vojvodić. Zagreb: Disput, 471–490.
- Влашич-Анич, Аница. 2014. Актуализация Александриды при помощи стратегии парадоксов «отсутствия». *Четвертые Римские Кирилло-Методиевские чтения. Тезисы*. Научный руководитель семинара Наталья Запольская. Str. 20–21. Dostupno na: slaviachristiana.ru/proj-cyugreadings4.html (Posjet: 30.6.2019).
- Vlašić-Anić, Anica. 2018. Aracionalno, interdisciplinarno – do otkrića glagoljskih, latinskih i hebrejskih 'pergamena iz traperica' FgCapVla. U: *Hrvatski prilozi 16. međunarodnom slavističkom kongresu / Botica, Stipe; Malnar Jurišić Marija; Nikolić, Davor; Tomašić, Josipa; Vidović Bolt, Ivana (ur.)*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 151–161.

Vlašić-Anić, Anica. 2019. Izložba *Varaždinske glagoljske pergamene* i «Knjige glagoljaške – kapucinske, karlobaške» (Gradski muzej Varaždin, Palača Herzer, 24. siječnja – 11. ožujka 2018. godine). *Stephanos / Στεφανος / Стефанос* 34 (2019), 2; 126–132.

Vratović, Vladimir. 1977. Rimska književnost. U: *Povijest svjetske književnosti 2*. Zagreb: Mladost, 189–312.

Žmegač, Viktor. 1986. *Težišta modernizma: od Baudelairea do ekspresionizma*. Zagreb: SNL.

Сведения об авторе:

Anica Vlašić-Anić,
Dr. sc
Viša znanstvena suradnica
Staroslavenski institut, Zagreb

Anica Vlašić-Anić,
PhD
Senior Research Associate
Old Church Slavonic Institute, Zagreb
vlasican@stin.hr